

Berobbant az Iparterv-csoport

Beszélgetés Sinkovits Péter művészettörténésszel, az 1960-as évek végén rendezett Iparterv-tárlatok kurátorával

MÉSZÁROS FLÓRA

Sinkovits Péter művészettörténész (az Új Művészet alapító főszerkesztője) pályakezdőként rendezte meg 1968-ban és 1969-ben tizenegy fiatal képzőművész tárlatait. Célja az volt, hogy bemutassa az akkori aktuális törekvéseket, a nemzetközi jelenségeket, és útmutatót adjon az új avantgárd megértéséhez.

Friss diplomásként Kondor Béla kiállításával kezd, amely 1968-ban a Hazafias Népfront (József nádor téri) épületének dísztermében nyílik meg, amelynek külön jelentőséget ad, hogy Kondor Béla Velencei Biennálén való szereplése előtt láthatja már új műveit a közönség. Ez a fontos esemény generálja az Iparterv-kiállítások tagjainak kiválasztását. Sinkovits Péter így

összegez: „Kondor igazi jelentős művész volt, nagy tisztelet övezte. Én pedig ezután is akartam komolyabb kortárs tárlatokat szervezni. Ő hívta fel Lakner Lászlót, majd bemutatott neki. Lakner rendkívül aktív ember volt. Konkoly Gyula Lakner baráti köréhez tartozott. Egy idő után világossá vált, hogy egyéni tárlatok helyett működik egy közeg. Lakner megismertetett Frey Krisztiánnal, aki kicsit kilógott a sorból, és ő kötött össze Major Jánossal is. Lakner volt a kapocs Bak Imréhez is, akit, igaz, már korábbról ismertem, ő szerkesztette a

Kondor-leporellő képanyagát. Bak Imre meg Nádler Istvánnal volt nagy barátságban. És így tovább. Gyakorlatilag ezekből a kapcsolatokból formálódott az első Iparterv. De például Erdély Miklós is színen volt a happeningjeivel, és a második tárlat előkészítésekor ő hívta fel a figyelmemet Szentjóbóra, aki újabb szint jelentett a palettán.”

Az Iparterv-kiállítások a legfrissebb, hivatalosan nem támogatott törekvéseket gyűjtötték össze.

BARANYAY ANDRÁS: Az Iparterv-kiállítások művészei és Sinkovits Péter Lakner László teraszán, 1969, HUNGART © 2019

Balról jobbra: Tót Endre, Hencze Tamás, Bak Imre, Jovánovics György, Nádler István, Baranyay András, Sinkovits Péter, Méhes László, Major János, Konkoly Gyula, guggol: Lakner László

Sinkovits Péter így értékeli az akkori nehézségeket: „Manapság nem tudják elképzelni, még a középgeneráció sem, azt a közeget, amelyben ez megvalósulhatott. Például egy apróság: minden kiállítást engedélyeztetni kellett. Alaphelyzet, hogy ezeknek a tárlatoknak esélyük sem igen volt a bemutatásra.” A kiállítás rövid nyitva tartása ellenére is óriási hatással bírt a kulturális közegre. Sinkovits éppen egyediségében és tömegeket vonzó hatásában látja az igazi erejét. „Mai ésszel azt is nehéz elképzelni, hogy mekkorát szólt az Iparterv az akkori képzőművészeti életben. Mindezt a város szívében csináltuk meg, a Vörösmarty tértől húsz méterre. Tömegek jöttek el, a művészek rengeteg embert meghívtak, s terjedt a híre, hogy valami különlegesség zajlik. Ma próbáljon meg valaki ilyet csinálni a kortárs magyar művészetben. Itt meg özönlött a nép, mert nem volt semmi előzménye, és mert a pártállami időkből meg sem fordult ilyen mások fejében. Berobbant ez a kör.”

Hogy mennyire érezte akkor a szakmai közeg és ő személyesen ennek a súlyát, arra így válaszol: „Nagyon sokat jelentett például, hogy Dieter Honisch, az esseni Folkwang Múzeum igazgatóhelyettese is eljött munkatársaival.

Úgy érzem, nem kellett megvárni a rendszerváltást, hogy mindenki érezze az Iparterv-tárlatok jelentőségét.”

A visszaemlékezések alapján legendák keringtek a tárlatokról. A kurátor így látja: „Az első tárlat csak három napig volt nyitva, mert jött a Lektorátus, s betiltotta. Az Iparterv Tervező Intézet igazgatójának az egész csak púp volt a hátán, annál is inkább, mert a helyiségben tartották a szakszervezeti értekezleteket, másrészt abszolút nem érdekelte a képzőművészet. A következő évben már ment mindenfelé a híre, és a zsúrizés is nehezítette a dolgunkat.” A munkafolyamat megosztására így emlékszik: „Mindenki bátran beleadta a saját tapasztalatát, de közben teljes mértékben hagyták, hogy érvényesítsem az elképzeléseimet. Nagyon barátságos csapatként tudtunk működni.”

A tárlatok fő jelentősége, hogy a magyar művészet sajátos szinkronba került a nemzetközi művészettel. Sinkovits Péter szerint a nemzetközi kontextus megteremtése fontos szempontnak bizonyult már a kiállítások megrendezése előtt, mind neki, mind a kiállító alkotóknak. „A Fészek Klubnak volt egy könyvtára, ahol a külföldi folyóiratok, könyvek megjelentek. Főleg Lakner és Bak járt ide, itt tájékoztak a nemzetközi folyamatokról. De ide jártam én is, mert akkor nem lehetett megvenni ezeket a folyóiratokat. Ebben a közegben létezve

Iparterv akkor és ma – Körkérdés

BORDÁCS ANDREA esztéta, műkritikus, kurátor, az ELTE SEK docense

Azért is izgalmas az Iparterv számomra, mert a révén nyilvánvalóvá vált, hogy a korabeli kultúrpolitika művészetideája nem tartható. Ugyanakkor az is evidens, hogy nem a semmiből, hirtelen jött ez a két tárlat, de a korábbi szórványos és kevésbé szórványos jelenségek mintegy gátszakadásként megmutatták, hogy ez visszafordíthatatlan. Annak is bizonyítéka, hogy a politika, a kultúrpolitika, bármennyire erőlködik is, a művészeti kánonba érdemben nem tud beleszólni, legfeljebb ellehetetleníti életműveket, erőltetheti bizonyos művészek legitimációját, díjaz, de szakmai szempontból nem tud relevánsan megnyilvánulni, mert annak megvan a maga öntörvényűsége, a kornak megfelelő kérdései és válaszai, s ezek előbb-utóbb úgyszólván utat törnek maguknak.

Számomra az igazán izgalmas kérdés, hogyan válik valamely esemény – és miért pont az – emblematikussá, hisz jelen esetben minden résztvevőnek voltak egyéni és más kisebb-nagyobb csoportos kiállításai korábban máshol is. Ahogy az Iparterv-kiállítások recepcióját végigolvastam, feltűnt, mennyire nem volt kritikus írás róla, mennyire önis-méltően hasonlókát ír mindenki.

Sok alkotónak jól ismerem a munkásságát, különösen azoknak, akik jelenleg is aktív részvevői a hazai művészeti szakmai életnek (Bak Imre, Nádler István, Keserü Ilona). Kiemelten sokat foglalkoztam, és személyes kapcsolatom is aktív volt egy időben Tót Endrével, akiről többször is írtam, például a Tót Endre-monográfia egyik társszerzőjeként, a doktori disszertációm pedig *Távol- és jelenlét Tót Endre művészetében* címmel írtam. Az acb Galériában az első kiállítását is én rendeztem *Tót Endre before Endre Tót* címmel. Az ebbéli elfoglaltságomon túl azért tényszerűen megállapítható, hogy számos kortárs művészre hatott Tót Endre (Kotun Viktóra, Borsos Lórincre, s az újabban rendezett Zéro demó akcióiban – Budapest, Debrecen – is aktívan részt vesznek).

Fotó: Berényi Zsuzsa

ERDÉLY MIKLÓS: *Létrás fotogram*, 1982, fotogram, dokubrómpapír, 325×102,5 cm, HUNGART © 2019

ismertük meg a nyugati irányzatokat.” A kiállító művészek szelekciójában is tényező volt a nemzetközi kontextus: „Egy korábbi, az Új Művészetben megjelent összefoglalóban kifejtettem, hogy a nemzetközi művészetet, főleg annak francia alapjait mindenki ismerte valahonnan. Keserü Ilona Martynon és az Abstraction-Création hagyományain keresztül, Tót Endre Kornisséktól, Bak és Nádler Molnár Sándoron és saját utazásaikon keresztül, Konkoly Csernustól.”

Hogy az internacionális párhuzamok mennyire befolyásolták a tárlat megszületését, Sinkovits Péter így felel: „Az volt a célkitűzés, hogy egyenértékű legyen a nyugati művészettel. Mert miért is ne lett volna ugyanolyan tehetséges Frey, Lakner, Bak vagy a többiek, mint egy nyugati alkotó?”